IL-KULT ANTIK LEJN IL-KBIR U L-ĠUST APPOSTLU SAN BARTILMEW

Fr Charles Buttigieg

“B’hekk tkunu tistgħu tifhmu, flimkien mal-qaddisin kollha, x’inhu l-wisa’ u t-tul, l-għoli u l-fond tal-imħabba ta’ Kristu; tagħrfu kemm din l-imħabba ta’ Kristu tisboq kull għerf, biex timtlew bil-milja kollha ta’ Alla” (Efesin 3, 18-19).

L-Appostlu San Bert

San Bartilmew (bil-grieg: 'Bartholomaios', bl-aramajk: 'bar Ptolemaios' jew 'bar-Talemai' jiġifieri 'iben Tolemew' li jfisser litteralment 'iben ir-radda (aramajk: telem) tal-għalqa' jew iben ħaddiem il-għalqa' jew 'iben il-moħriet'), hu msejjaħ Natanjel li tfisser 'don ta' Alla' fl-evanġelju ta' San Ġwann. Tajjeb li ngħidu li l-moħriet huwa simbolu tal-ħidma ta' Alla fl-għalqa tal-Knisja. Id-dinja hija 'teofanija', hija l-għalqa ta' Alla. Il-vanġeli l-oħra dejjem isemmuh bħala Bartilmew. B'rabta ma' dan l-isem hemm l-isem assirjan 'Nabutalime' li jindika li wieħed huwa 'tewmi'. Il-biblista S. Köhn jgħid li Bartilmew kien Samaritan. Kien il-kittieb Elija isqof ta'Damasku li semma għall-ewwel darba r-rabta bejn dawn iż-żewġ ismijiet tal-appostlu fil-bibbja. Insibu ukoll lil Abdisho bar Berika metropolita ta' Soba li saħaq fuq din l-identifikazzjoni fl-14-il seklu. L-appostlu San Bartilmew minn Kana tal-Galilija, raħal iktar magħruf minn Nazaret fl-Antik Testment (ara Ġoswè 19:28) u ġie mfaħħar minn Ġesù meta rah l-ewwel darba: "Ara, dan tassew wieħed minn Israel li jixraqlu dan l-isem; ma hemm ebda qerq fih" (Ġw 1:47). X'eloġju u tifħir minn fomm il-Mulej għal Bartilmew! Mhux li kien li kull wieħed u waħda minna, nistgħu xi darba nisimgħu dal-kliem meqjus mill-fomm Divin ukoll fuqna. Ġesù jħares lejh u jagħtih l-isem li jixraqlu: 'Iżraelita veru li m'hemmx qerq fih'. U lilu jagħmillu wegħda oħra: 'Għad tara ħwejjeġ ikbar minn dawn'.

Huwa ltaqa' ma' Ġesù permezz tal-appostlu Filippu: "Filippu ra lil Natanjel u qallu: 'Sibna lil dak li fuqu kitbu Mosè fil-liġi u l-profeti fil-kotba tagħhom. Ġesù minn Nazaret bin Ġużeppi" (Ġw 1:45). Huwa jistqarr lil Ġesù: "Mgħallem, int l-Iben ta' Alla, int is-Sultan ta' Israel" (Ġw 1:49). Din hija waħda mill-ewwel stqarrijiet ta' fidi f'Ġesù proprju magħmula minn San Bartilmew, saħansitra qabel dik li għamel San Pietru f'Ċesarea ta' Filippi. Bartilmew għalhekk kien Israelita ġust u onest li josserva l-liġi ta' Alla, li spiss kien jitlob u jaqra din il-Liġi ta' Alla (Torah) taħt id-dell tas-siġar tat-tin li kienu komuni ġewwa Kana, sabiex jipproteġi ruħu mill-qilla u s-sħana tax-xemx: "Rajtek taħt is-siġra tat-tin qabel ma sejjaħlek Filippu" (ara Ġw 1:48). Fuq kollox il-liġi ta' Alla kienet imxebbha mas-siġra tat-tin fost il-Lhud, fejn it-Talmud 'Eruvin' iqabbel is-siġra tat-tin mal-Liġi: "Għaliex it-Tora nxebbhuha mas-siġra tat-tin, għax din is-siġra ma ssajjarx il-frott tagħha fi żmien wieħed. Kull meta xi ħadd jersaq lejn din is-siġra jsib dejjem xi frotta fiha. Hekk it-Torah: kull meta timmeditaha, issib xi ħaġa ħelwa fiha".

Huwa pprietka f'Ġerusalemm, fl-Asja Minuri ġewwa Ikonju, fl-Etjopja, fl-Armenja, fil-Persja u anke skont xi wħud fl-Indja (jingħad li Ofir tal-Bibbja hija l-Indja) eżattament ġewwa Kalyana qrib Bombay tal-lum (ara x-xhieda tal-iskular fl-

Indja Pantanaeus fis-sena 180 W.K., l-Atti ta' Abdija ta' Babilonja u Ewsebju ta' Ċesarea). Il-kristjani ta' Kalyana jsostnu li l-appostlu ħa l-martirju fl-Indja. Huwa kien ikkonverta lir-re tal-Armenja Polymius. Ħa l-martirju fl-24 ta' Awwissu f'Derbend (Alabanopolis, Albac, illum Baskale) fl-Armenja (dak in-nhar) taħt il-liġi Persjana tar-re Astyages billi tqaxxar ħaj fis-sena 62 W.K. (ara il-kitba ta' Teodoru Anagnostes tar-raba' seklu). Il-festa liturġika tiegħu hija fl-24 ta' Awwissu. Huwa Patrun tal-Knisja Appostolika Armena li ġuridikament hija

marbuta ma' Ġerusalemm, Kostantinopli u ċ-Ċiliċja. Fil-fatt huwa isem komuni hafna fl-Armenja bħala 'Partogħimeos'. Il-Knisja ortodossa tiċċelebra l-festa tiegħu fil-11 ta' Ġunju. Il-Kopti jiċċelebraw il-festa tiegħu fid-29 ta' Awwissu.

Il-Mistoqsijiet ta' Bartilmew

Dan huwa xogħol apokrifu marbut mal-appostlu bħalma hemm ma' wħud mill-appostli l-oħra. Jinsabu manuskritti antiki latini u griegi, kopt u slavoniku ta' dawn il-Mistoqsijiet. Din il-kitba tirreferi għall-episodji li kellu l-appostlu ma' Kristu Rxoxt fejn huwa jagħmel diversi mistoqsijiet interessanti lil Ġesù speċjalment dwar is-salib, il-Madonna, il-limbu, l-anġli t-tajbin u l-ħżiena u l-ġenna. Marbut ukoll ma' din il-kitba nsibu l-Qawmien ta' Ġesù Kristu minn Bartilmew u l-vanġelu apokrifu tiegħu li seta' kellu affinità mal-vanġelu ebrajk mitluf ta' San Mattew. Il-kontenut tiegħu jixbah ukoll lill-ktieb ta' Enok. San Ġirolmu, fil-kummentarju tiegħu dwar il-bidu tal-evanġelju ta' San Mattew, isemmi dan il-vanġelu ta' Bartilmew.

Kult Antik lejn San Bert

Il-fdalijiet ta' San Bert jinsabu fil-Bażilika ta' San Bartilmew f'Ruma fuq il-gżira tat-Tevere (San Bartolomeo all'isola Tiberina) fejn inġiebu hemm mill-gżira ta' Lipari ħdejn Sqallija (hemm il-Katidral ta' San Bartilmew f'Lipari) u mill-belt tal-Benevento fil-Puglia mill-imperatur Otto III fis-sena 983, filwaqt li r-ras tiegħu mbierka hija meqjuma fi Frankfurt il-Ġermanja fil-Kaiserdom Sankt Bartholomaus li nbena fl-14-il seklu. Qabel is-sena 809 ir-relikwi kienu fl-Armenja. Il-Knisja ta' 'San Bartolomeo all'isola' ġiet ipproklamata fis-sena 2002 bħala 'memorjal' tal-martri tas-seklu għoxrin. Id-driegħ tiegħu jinsab fil-Katidral ta' Canterbury, li beda jinbena mill-ġdid fis-sena 1070, li kien ingħata mir-reġina Emma fil-ħdax-il seklu. Fil-

fatt kien hemm 165 knisja ddedikata lil San Bert ġewwa l-Ingilterra. Tajjeb li ngħidu li fl-Armenja insibu l-eqdem katidral fid-dinja msejjaħ ta' Etchmiadzin f'Armavi tas-sena 301 iddedikat lil San Bert. Għalhekk l-eqdem katidral fil-dinja (ngħidulu: Il-Katidral Omm) huwa ddedikat lil San Bartilmew. Dan jagħmel sens meta l-Armenja li tagħha huwa Patrun San Bartilmew kienet l-ewwel pajjiż u stat li aċċetta l-kristjaneżmu taħt ir-re Drtad (Tiridats) III fis-sena 301, jiġifieri 12-il sena qabel l-Editt (Reskritt) ta' Milan ta' Kostantinu li fih kien ta l-libertà tat-twemmin lill-insara kollha. L-Armenja hija l-art biblika ta' Ararat fejn jingħad li nstabet l-arka ta' Noe (ara 2 Re 19:37) u hija d-dar ta' Togarmah (ara Eżekjel 27:14). Skont Taċitu (ara Annales 3, 48) Quirinus kien ma' Gaius Ċesari fl-Armenja għas-sena 2 A.D. fejn imbagħad Gaius safa ferut f'Settembru tas-sena 3 A.D. Fuq il-muntanja Ararat ħadu l-martirju 10,000 martri msallbin fl-20 ta' Ġunju taħt l-imperatur Adrianu. Hemm ukoll il-Monasteru ta' San Bartilmew tat-13-il seklu f'Baskale f'Albarak (qabel Derbent u kienet fl-Armenja) fil-lbiċ tat-Turkija tal-lum qrib ħafna tal-Armenja u għandu rabta kbira mal-post awtentiku tal-martirju tal-appostlu. Wara l-ġenoċidju tal-Armeni imlaqqam 'Metz Yeghern' jiġifieri 'il-Ħażen il-Kbir' (fejn kienu nqatlu miljun u nofs nisrani, insara armeni, griegi, sirjani u kaldej) dan il-monasteru ma baqax jiffunzjona u waqa' f'idejn il-militar Tork fl-1915, illum sfortunatament jinsab imġarraf. Skont l-Agenzia Fides minn Yerevan, aktarx li dawn l-insara armeni għad jiġu bbeatifikati. Illum ukoll ħafna insara Armeni qed jiġu ppresegwitati speċjalment fis-Sirja mill-grupp militanti iżlamiku (ISIS, *Islamic State of Iraq and the Levant*) li huwa assoċjat mal-grupp terrorista ta' Al-Qaeda.

L-imħabba u d-devozzjoni lejn dan il-kbir u l-ġust appostlu, insibuha fuq kollox hawn f'Malta sa minn ħafna sekli ilu fir-raħal tal-Ħal Għargħur kif tixhed tassew l-istatwa titulari li nsibu ta' San Bartilmew minquxa fl-injam ġewwa l-Belt Eterna ta' Ruma li tagħmilha waħda mill-isbaħ u l-itqal statwa li għandna fil-gżejjer tagħna.

B'hekk tajna ħarsa biblika u lejn il-kult antik lejn San Bert. Il-kbir qaddis Appostlu Martri li tqaxxar ġismu fuq l-art biex jonqox ismu fis-sema. J'alla Ġesù meta jarana fil-Ġudizzju jgħidilna bħalma qal lil San Bert, "Nisrani tabilħaqq, li ma għandux qerq, idħol fis-Saltna ta' Dejjem!"

Biblijografija

Adinlei, M., *L'apostolato dei Dodici nella vita' di Gesu'*, Cinisello 1985.

Andreadis, G., "Banished faith: the exile of christian Pontus", in *Road to Emmaus. A journal of orthodox faith and culture*, 9, 3-21.

Brown, R.E., *Giovanni 1-2*, Assisi 1977.

Easton, M., "Biblical Meaning for 'Bartholomew'", in *Eastons Bible Dictionary*, 1897.

Elliott, J.K., *The Apocryphal Jesus. Legends of the early Church*, Oxford 1976.

Fenlon, J.F., "St. Bartholomew", in *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 2, New York 2010.

Florea, S., "The World as field of God's presence and man's work", in *International Journal of Orthodox Theology* 2 (2011) 4-112.

Herz, N., "The etymology of Bartolomew", in *The Journal of Theological Studies*, 110-112.

Jones, A., *Dictionary of Saints*, London 1992.

Manns, F., *Evangile de Jean, a la lumiere du Judaism*, Jerusalem 1991.

Schmidt, A., "The Armenian versions I and II of Michael the Syrian", in *Hugoye: Journal of Syriac Studies*, 16 (2013) 93-128.

Schnackenburg, R., *La Persona di Gesu' Cristo nei Quattro vangeli*, Brescia 1995.